

DE WAALSE KERK TE LEEUWARDEN

Geschiedenis

Op de plaats van de huidige Waalse kerk met de bebouwing ten noorden ervan werd in 1507 op initiatief van **Welmoed**, de dochter van stadssecretaris **Hemma Oddiszn** een kloostergemeenschap gesticht van de dominicanessen die in 1525 officieel werd opgenomen in de orde van de dominicanen. Voor deze Witte Nonnen werd tussen dat jaar en 1530 het huidige kerkgebouw gesticht, gewijd aan Sint Catharina.

Het gebouw kreeg een warmrode voorgevel met gekleurde banden in het metselwerk. De kerk bestond uit een schip en een smallere rond gesloten koorpartij met een spitsbooggewelf. In de zijgevels werden hooggeplaatste gotische vensters aangebracht.

Ten noorden van de kerk werden de kloostergebouwen gebouwd; aan de huidige lange gevelwand lopen de daklijnen nog altijd parallel aan de straat en in sommige woonhuizen zijn nog altijd 16de eeuwse restanten aanwezig in de vorm van dakhout en spiltrappen. Er zijn zelfs nog gesloten doorgangen tussen kerk en naastgelegen woning.

In 1580 werd de katholieke godsdienst in Friesland verboden en werden de kloostergemeenschappen opgeheven. De kerk van de Witte Nonnen kreeg nu allerlei bestemmingen totdat het gebouw in 1659 werd overgedragen aan de toen opgerichte Waalse gemeente; deze richtte de kerk in voor de protestantse eredienst. De kerk hield de functie van Waalse kerk tot 1888, toen werd de Waalse gemeente opgeheven en de kerk overgedragen aan de Hervormde gemeente, die tot vandaag de kerk gebruikt.

Exterieur

Uit de katholieke periode herinnert niks meer aan het kloosterverleden of het moeten enige dichtgezette doorgangen zijn naar het belendende woonhuis, maar deze doorgangen zijn niet zichtbaar. Verder zitten in de voorgevel nog twee gotische vensters met een 19de eeuwse raamverdeling.

Toen de kerk door de Waalse gemeente in gebruik werd genomen, werd in 1661 op de voorgevel een **dakruiter** gebouwd met een door **Jurjen Balthasar** gegoten **luidklok**. Verder kreeg de kerk een nieuw **toegangspoortje**, bestaande uit twee Toskaanse pilasters met daarop een driehoekig fronton. Onder dat fronton is een versiering uitgehouwen in boekvorm. Daarop staat na de restauratie van 1986 opnieuw de overgeleverde tekst

VENEZ, ET | MONTONS
A LA MONT | AGNE DE L'
ETERNEL | A LA MAISON
DU DIEU | DE JACOB.
ESAIE | II :13.

*(Vertaling: Komt, laten wij opgaan naar de berg des Heren, naar het huis van de God Jacobs.
Jesaja 2, 3.)*

In het fronton zelf waren symbolische voorwerpen uitgehouwen en daartussen stond 'L'EGLISE WALLONNE' (Waalse kerk). In het fries onder het fronton stond:

**NOUS OIJONS PARLER, CHACUN EN NOS PROPRES LANGUES,
DES CHOSES MAGNIFIQUES DE DIEU, ACT DES APOT.**

(Vertaling: Wij horen ieder van hen in onze eigen taal over de grote dingen des Heren spreken.
(Handelingen der Apostelen)

Bijzonder fraai is de originele deur met de oude kruk die draait in de geopende muil van een gegoten leeuwenkop.

In 1837 werd bij een grote opknapbeurt de warmrode baksteen van de voorgevel bepleisterd en vermoedelijk okergeel geschilderd. Toen werd ook de koorpartij gesloopt. In de huidige achtergevel is de vorm van het koor nog zichtbaar.

Toen de Waalse gemeente in 1888 werd opgeheven, werden de opschriften op het poortje verwijderd. Bij de restauratie van 1986 werd het opschrift op het boek in geschilderde vorm hersteld. Jammergenoeg kon bij deze restauratie de bakstenen gevel niet meer in het zicht gebracht worden vanwege het feit dat men vóór de bepleistering de stenen had bekapt. Men koos toen voor een okerkleur op de nieuw aangebrachte pleisterlaag.

Interieur

Toen de kerk in 1659 door de Waalse gemeente in gebruik werd genomen, werd de spitsbogige overgang tussen koor en schip gevuld met een muur, het koor werd bergruimte en tegen de muur werd een nieuwe eenvoudige **preekstoel** gemaakt, met panelen in kussenvorm met inleg van ebbenhout. Tegen de noord- en zuidmuur werden **herenbanken** geplaatst, waarvan de noordelijke overhuifd.

Tussen 1735 en 1740 kreeg de kerk een nieuw orgel en rond 1760 werden aan weerszijden van dit orgel galerijen aangelegd met rococoversieringen.

Bij de sloop van het koor in 1837 werd de tussenmuur achterwand en toe heeft men die muur opnieuw gestuct.

Bij de restauratie van 1986 werd de preekstoel tegen de noordgevel geplaatst en werden de herenbanken tegen een nieuw gemaakte achterwand geplaatst. Hierbij dienden paneelfragmenten uit de oude inrichting als voorbeeld. Tegen de noord- en zuidmuur hangen 19de eeuwse **psalmborden**.

Het orgel In 1735 schonk **Anna van Hannover**, echtgenote van stadhouder Willem Karel Hendrik Friso, aan de Waalse gemeente een nieuw orgel dat gebouwd werd door een leerling van Christiaan Müller, de bouwer van het orgel in de Grote Kerk. Deze **Johann Michael Schwartzburg** voltooide het orgel in 1740. Het is zijn enige tweeklaviersorgel in Friesland gebleven, met een hoofdwerk en een onderpositief. Gedeputeerde Staten van Friesland lieten toen in 1742 een gesneden rugschot maken met de wapens van Anna en Willem, dit snijwerk werd gemaakt door **Jaan Oenema**,

"mr.beeldhouwer binnen Leeuwarden". Rond 1765 werden aan weerszijden van het orgel langs de noord- en zuimuur lange **galerijen** gemaakt, voorzien van snijwerk in rococovorm.

In 1854 verbouwden de orgelmakers **Van Dam** het orgel ingrijpend, het onderpositief werd als een *nevenwerk* in een zwelkast geplaatst en hierbij werd ook de orgelkas verdiept. De dispositie werd gewijzigd. Ook in 1915 werden er door de firma Van Dam reparaties uitgevoerd.

In 1952 restaureerde de firma **D.A. Flentrop** het orgel, de dispositie werd opnieuw gewijzigd.

Na de restauratie van de kerk werd het orgel in 2002 door de firma **Bakker & Timmenga** gerestaureerd en weer teruggebracht naar de situatie van 1854. Het kleurenschema van de orgelkas en de galerijen werd na een kleurenonderzoek teruggebracht naar de situatie van rond 1760.

Hoofdwerk C-c'''

Prestant 8'
Holpijp 8'
Octaaf 4'
Fluit 4'
Quintfluit 3'
Octaaf 2'
Mixtuur 4-5 st.
Trompet 8'

Nevenwerk C-c'''

Prestant 8'
Viool de Gambe 8'
Roerfluit 8'
Fluit travers 4'
Salicionaal 4'
Nachthoorn 2'
Dulciaan 8'

Pedaal C-d

aangehangen 2 afsluiters
Tremblant Zwel Ventiel

Bronnen:

- S. ten Hoeve- De Waalse kerk in Leeuwarden. Stencil voor de excursie van AFT in 1975
- W. Eekhoff - Geschiedkundige beschrijving van Leeuwarden, dl I en II. Leeuwarden 1846.
- R. Visscher - Leeuwarden van 1846 tot 1906. 's-Gravenhage 1908.
- J. Jongepier - Frieslands orgelpracht. Sneek, z. j.

6 oktober 2018

L. K. van der Meer